Peer Reviewed Refereed
and
UGC Listed Journal
(Journal No. 40776)

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

ISSN 2277 - 5730

AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - X, Issue - IV
October - December - 2021
English / Marathi Part - II

Impact Factor / Indexing
2019 - 6.399
www.sjifactor.com

AJANTA PRAKASHAN

PRINCIPAL
Adarsh Arts & Commerce College,
Desaiganj (Wadsa) Dist.- Gadchiroli

VOLUME - X, ISSUE - IV - OCTOBER - DECEMBER - 2021
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

CONTENTS OF MARATHI PART - II

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१	भारतीय संविधान निर्मितीमध्ये स्त्रियांचे योगदान **प्रा. सुजाता बळवंत शिरोडे**	१-८
२	आरक्षणाची ऐतिहासीक पार्श्वभूमी **प्रा. विजय गावंडे**	९-१३
३	संत एकनाथांच्या एकनाथी भागवतातील सामाजिक समता **वर्षा रविंद्र उपाध्ये**	१४-१६
४	महात्मा गांधीजी आणि महिला सबलीकरण एक राजकीय विश्लेषण **प्रा. डॉ. डोंगरे एल. बी.**	१७-२१
५	भारताच्या राष्ट्रीय एकात्मते पुढील आव्हान संप्रदायवाद **डॉ. मनिषा शंकर यादव**	२२-२७
६	भारतीय संविधानातील महिला आरक्षण व पंचायत राज्यातील महिला नेतृत्व **डॉ. रामदास निहाळ**	२८-३०
७	संयुक्त महाराष्ट्र निर्मितीत पद्मश्री काकासाहेब वाघ यांचे योगदान **प्रा. डॉ. कल्पना मुरलीधर अहिरे**	३१-३५
८	भारतीय राष्ट्रवादाच्या निर्मितीमध्ये वृत्तपत्रांचे योगदान **प्रा. डॉ. सोनवणे राजाराम रामदास**	३६-३८
९	भारतातील संप्रदायवाद **डॉ. ममता पाध्रीकर**	३९-४३
१०	भारतीय संविधानातील महिला आरक्षण व पंचायत राज्यातील महिला नेतृत्व :एक चिकित्सक अध्ययन **डॉ. सुभाष दौलतराव उपाते**	४४-५०

PRINCIPAL
Adarsh Arts & Commerce College,
Desaiganj (Wadsa) Dist.- Gadchiroli

१०. भारतीय संविधानातील महिला आरक्षण व पंचायत राज्यातील महिला नेतृत्व : एक चिकित्सक अध्ययन

डॉ. सुभाष दौलतराव उपाते
सहयोगी प्राध्यापक व राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख, आदर्श कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, देसाईगंज (वडसा), जि. गडचिरोली.

सारांश

भारतीय प्रजासत्ताकाचा पाया हा भारतीय सविधान आहे. भारतिय संविधान हे जगातील मोठे संविधान म्हणून नावलौकीकास पात्र आहे कारण घटनाकारांनी देशातील दुर्लभ, उपेक्षित, दलित, मागासवर्गिय, आदिवासी, आदिंसह महिलांसाठी मुलभूत अधिकार व मार्गदशक तत्वांच्या माध्यमातून या घटाकांना सक्षम बनविण्यास विस्तृत तरतूदी केल्या आहेत. आपल्या समाजामध्ये प्राचिन काळापासून धर्मग्रंथामध्ये स्त्रियांना जे स्थान व महात्म्य देण्यात आले पण प्रत्यक्षात अमलात आणण्याचे महत्वपूर्ण काम संविधानाने केले. भारतात महात्मा फुले, सावित्रिबाई फुले, डॉ. आंबेडकर, आगरकर या विमूतींनी स्त्रि शिक्षण व विकासाचा जो पाया रचला त्यामुळे स्त्रियांना कायद्याशिवाय सवलती, अधिकार आणि दर्जा प्राप्त होईल अशी रास्त आशा होती. भारताच्या अमृतमहोत्सवाच्या शुममंगल कार्याचे स्वागत करतांनासुध्दा महिलांचा सामाजिक, आर्थिक, शैक्षणिक व प्रामुख्याने राजकीय जीवनातील स्तर उंचावल्याचे प्रत्यक्ष दर्शनी आजही दिसत नाही. जगभर सर्व्हेक्षणे केली त्यातून निर्विवादपणे सिद्ध झाले की, संपत्तीच्या निर्मितीत स्त्रियांचा वाटा मोठा आहे पण त्यावरील तिचा अधिकार मात्र नगण्य आहे कारण वर्ग, जात, धर्म, वर्ण टप्प्यांवर स्त्रियांची नेहमीच उपेक्षा झाली आहे. हेच प्रयोजन साकार करण्याचा या अध्ययनात प्रयत्न झालेला आहे.

प्रस्तावना

भारतीय ग्रामीण भागातील स्थानिक संस्थांचे वर्णन पंचायत राज असे केले जाते. ग्रामपंचायत, पंचायत समिती आणि जिल्हा परिषद हे पंचायतराज व्यवस्थेचे प्रमुख घटक आहेत. 2011 च्या जनगणनेनुसार भारतात 70 टक्के लोक खेड्यांमध्ये राहतात. यांना निर्णय निर्धारणप्रक्रियेमध्ये सहभागीत्व अगत्याचे आहे. यास्तव ग्रामीण भागातील जनतेच्या उन्नतीशिवाय देशाची प्रगती आणि ग्रामीण भागातून देशाचे नेतृत्व तयार होणार नाही. वास्तविक पंचायतराज व्यवस्थेत लोकांचा जीवंत सहभाग, दुर्बल घटकांचे सक्षमीकरण, नव्या पिढीचे ग्रामीण राजकारणात गतीमान नेतृत्व, महिलांचा राजकीय क्रियाशिल सहभाग, अर्थात पशुसंवर्धन शिक्षण, आरोग्य आणि पाणीपुरवठा योजना, ग्रामपंचायतीवर देखरेख, मार्गदर्शन करण्याची सोय, परिणामी जिल्हा परिषदेकडून आलेल्या वार्षिक अनुदानातून विकासाचे रचनात्मक कार्य अपेक्षित आहे.

PRINCIPAL
Adarsh Arts & Commerce College, Desaiganj (Wadsa) Dist.- Gadchiroli
Adarsh Arts & Commerce College Desaiganj